

# ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับตำรายาพื้นบ้าน

Language and Local Wisdom in terms of Thai Folk Pharmacopoeia

ทิพย์วารี สงนอก<sup>1</sup>

<sup>1</sup>อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา  
อีเมล : thipwari\_s@hotmail.com

## บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปริวรรตตำรายาพื้นบ้านให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน และจัดระบบตำรับยาพื้นบ้านให้เป็นฐานข้อมูลเชิงเอกสาร และวิเคราะห์ภาษาที่ใช้บันทึกเกี่ยวกับยาพื้นบ้านอีสานในเอกสารโบราณ ตลอดจนวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านตำรายาพื้นบ้านที่ปรากฏในเอกสารโบราณ โดยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลเอกสารโบราณจากสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 1 ฉบับ 29 ลาน 58 หน้าลาน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการปริวรรตและวิเคราะห์เนื้อหาตามลำดับ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าหมอยาพื้นบ้านได้บันทึกตำรายาไว้ในคัมภีร์โบราณฉบับนี้ถึง 178 ตำรับ ได้แก่ ยารักษาอาการไข้ออกตุ่ม 98 ตำรับ ยาแก้ไข้สันนิบาต พบ 15 ตำรับ ยารักษาเกี่ยวกับระบบขับถ่าย/ ช่องคลอด พบ 11 ตำรับ ยาเกี่ยวกับสตรีก่อนคลอด ระหว่างคลอดบุตรและหลังคลอดบุตร 16 ตำรับ ยาเกี่ยวกับเลือด 6 ตำรับ ยาเกี่ยวกับช่องปาก คอ 11 ตำรับ ยาแก้สะอึก 5 ตำรับ ยาแก้ขัดสนหลัง 3 ตำรับ ยาแก้เหงื่อไม่ออก 1 ตำรับ ยาแก้ฝี 2 ตำรับ ยาแก้คันทะมาลา 5 ตำรับ ยาแก้ลมบ้าหมู 1 ตำรับ ยามะเร็ง (โรคผิวหนัง) 2 ตำรับ และยาแก้ไข้ธรรมดา 4 ตำรับ ทางด้านภาษาพบว่าภาษาที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลเป็นภาษาท้องถิ่นร้อยแก้ว ใช้ภาษาที่เรียบง่ายเหมือนกับภาษาที่ใช้พูดคุยหรือติดต่อสื่อสารในท้องถิ่น ส่วนคำที่ใช้แทนชื่อยา ส่วนมากเป็นชื่อเฉพาะที่ใช้ในท้องถิ่นอีสาน มีบางคำที่ปรากฏการใช้คำเรียกชื่อยาเป็นภาษากลาง สลับกับภาษาอีสาน และส่วนหนึ่งใช้เช่นเดียวกับคำไทยมาตรฐาน ทางด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นที่สอดแทรกในตำรายาพื้นบ้าน พบภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของบุญ – กรรม ในตำรายาจะพบว่า หากชาวบ้านรักษาตามที่หมอยาบอกแล้วกลับไม่หายแสดงว่าคนป่วยคนนั้นมีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ – ยาม วันที่รักษาแล้วได้ผลดี ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องเป็นวันเพ็ญ หรือวันพระ ความเชื่อเกี่ยวกับครู เชื่อว่าตัวยาต้องมีค่าครูเพราะมีเจ้าของยา และพบพิธีกรรมปลุกยาโดยการท่องคาถา เพื่อให้เกิดความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ ในตัวยาที่จะนำไปรักษาโรค

**คำสำคัญ** ภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำรายาพื้นบ้าน

## ABSTRACT

The purpose of this study is to transliterate words of Thai Folk Pharmacopoeia into Thai modern language and organize Folk Pharmacopoeia texts into a Document Database. The study also aims to analyze the memorandum and the body of knowledge of Thai North Eastern Folk Pharmacopoeia which can be found in Khamphi Bai-Lan (Palm-leaf book). A part of the latter was benevolently provided by The Art and Cultural Center of Nakhon Ratchasima Rajabhat University and consists of 1 book divided into 29 palm-leaves, or 58 pages. The pages have been transliterated and analysed consecutively, and the findings presented in the form of a descriptive analysis.

It is to be pointed out that 178 Kamphi Ban-Lan books have been written by folk healers relying on traditional medicine for each disease or symptom. These books shall be divided as follows :

- Exanthematous Fever	98 books
- Grippe or Influenza	15 books
- Excretory system and Intestines	11 books
- Prenatal, parturition and postpartum care	16 books
- Hematopoietic (Blood circulation)	6 books
- Oral cavity and Pharynx	11 books
- Hiccup	5 books
- Spine pain	3 books
- Perspiration	1 books
- Abscess	2 books
- Khamthamala flue	5 books
- Epilepsy	1 book
- Skin Cancer	2 books
- Fever	4 books

As regards the linguistic analysis, these books were written in prose using dialects of spoken language. Most of folk medicinal products have their names deriving

from specific Isan (Northeast region) vocabulary, whereas some are mixed Common Thai - Isan, and others are purely Common Thai.

These folk Pharmacopoeias mainly describe the medical folk wisdoms, with interleaved beliefs based on Buddhism, such as :

- merit and karma : for instance, if a sickness could not be healed with the help of a folk healer, it was thought to be a result of the patient's bad karma.
- auspicious date and time : villagers believed that the most effective day for taking any form of remedy was on the moon day or Buddhist day.
- the beliefs that medicinal products and healers should be rewarded respectfully for their help and knowledge.
- the beliefs that incantations would enhance the treatment with a holy, miraculous and powerful medicine.

Keywords : Language, Local Wisdom, Thai Folk Pharmacopoeia.

## 1. บทนำ

ชาวอีสานมีระบบการสืบสานวัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์และความรู้สั่งสมของบรรพชนที่น่าสนใจและมีคุณค่ายิ่งคือ การจารึกเรื่องราวต่างๆ ลงไว้บนใบลานที่รู้จักกันทั่วไปว่า “หนังสือก๋อมน” (เอกวิทย์ ฌ กลาง. 2544: 47) เป็นคลังความรู้และภูมิปัญญาอันหลากหลายที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างไว้เพื่อเป็นคู่มือดำเนินชีวิตตามโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมหมู่บ้าน เช่น เรื่องความเชื่อศาสนา จารีตประเพณี การรักษาโรค การปกครอง และเศรษฐกิจ หนังสือเหล่านี้ได้รับการเก็บรักษาและนำไปใช้สืบมาจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นหนังสือสำคัญสำหรับคนอีสานที่มีส่วนในการบันทึกและปลูกฝังทัศนะของปราชญ์ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้มีการเก็บรักษาและรวบรวมเอกสารโบราณต่างๆ ไว้จำนวนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น เอกสารใบลานทั้งขนาดยาวและขนาดสั้น (หนังสือก๋อมน, ใบลานก๋อมน) สมุดไทยดำ ไทยขาว ซึ่งเอกสารโบราณเหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่า รวบรวมสรรพวิชาแขนงต่างๆ ไว้อย่างหลากหลาย อาทิ กฎหมายโบราณ พระธรรมวินัย บทสวดต่างๆ ตำราโหราศาสตร์ เวทมนต์คาถา ตำน่านบ้านเมือง นิทานพื้นบ้าน วรรณคดีพื้นถิ่น รวมถึงตำรายาพื้นบ้าน

ตำรายาพื้นบ้าน หรือการแพทย์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้ทำหน้าที่รับใช้สังคมไทยมาช้านาน ในการรักษาสมาชิกในสังคมให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง และมีชีวิตที่

ยืนยาว การแพทย์พื้นบ้านได้รับการเชื่อถือและยอมรับจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และการแพทย์แผนปัจจุบันว่าเป็นข้อมูลที่มีศักยภาพสูง ดังจะเห็นได้จากการค้นหายาใหม่จากธรรมชาติในปัจจุบันเริ่มต้นจากข้อมูลการใช้สมุนไพรของแพทย์พื้นบ้าน โดยอาศัยประโยชน์จากประสบการณ์ของแพทย์พื้นบ้านที่สะสมต่อเนื่องเป็นเวลานานมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลการวิจัยทางคลินิกที่แม้ไม่เป็นทางการแต่ก็สามารถแยกแยะพืชสมุนไพรที่มีประสิทธิภาพดีออกจากพืชที่ด้อยประสิทธิภาพหรือมีความเป็นพิษได้เป็นอย่างดี ทำให้มีโอกาสประสบผลสำเร็จในการค้นคว้าสูงและใช้ต้นทุนน้อยกว่าการนำพืชในโลกที่มีจำนวนมากมาวิจัยอย่างไร้กฎเกณฑ์มาก ดังตัวอย่างความสำเร็จในการค้นพบ plaunotol ยารักษาโรคกระเพาะจากสมุนไพรไทย “เปิ้ลน้อย” ภายหลังการสืบค้นทางเอกสารตำรายาไทย โดยบริษัท Sankyo ประเทศญี่ปุ่น เมื่อหลายปีที่ผ่านมา (วันดี ญาณไพศาล และคณะ. 2543 : 242)

นอกจากในเรื่องของสรรพคุณทางยา ตัวยา พืชสมุนไพรโบราณ วิธีการรักษาเยียวยา อาการของโรคต่างๆ ที่ปรากฏในสมัยโบราณแล้ว ในเอกสารตำรายาพื้นบ้านยังสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับเรื่องของภาษา การใช้ภาษา และคติความเชื่ออันสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตและสังคมของชาวบ้านตามเวลาที่ล่วงเลยมาได้เป็นอย่างดี และจะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งในอดีตและปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น ลักษณะต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาทั้งสิ้น

เอกสารโบราณที่บันทึกข้อมูลตำรายาพื้นบ้านซึ่งเก็บรวบรวมไว้ที่สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีจำนวนมาก ไม่ว่าจะ เป็นเอกสารประเภทคัมภีร์ใบลานขนาดสั้น สมุดไทยตำหรือสมุดข่อย แต่ยังมีขาดการปริวรรต อ่าน วิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับตำรายาที่ปรากฏในเอกสารใบลาน รวมถึงการมีส่วนร่วมเผยแพร่ความรู้ทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษที่ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีในสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นแห่งนี้

## 2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อปริวรรตตำรายาพื้นบ้านให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน และจัดระบบตำรายาพื้นบ้านให้เป็นฐานข้อมูลเชิงเอกสาร
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์ภาษาที่ใช้บันทึกเกี่ยวกับยาพื้นบ้านอีสานในเอกสารใบลาน
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านตำรายาพื้นบ้านที่ปรากฏในเอกสารใบลาน

## 3. วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 ดำเนินการปริวรรตตำรายา และบันทึกเป็นภาษาไทยปัจจุบัน
- 3.2 จัดระบบตำรายาพื้นบ้านตามชื่อโรค และวิธีการรักษา
- 3.3 วิเคราะห์การใช้ภาษาที่ปรากฏในเอกสารใบลาน

3.4 วิเคราะห์กลุ่มตัวยาที่ใช้ในการปรุงยาแต่ละแขนงหรือตำรับ

3.5 วิเคราะห์ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ ที่สอดแทรกในตำรายาพื้นบ้าน เช่น คติความเชื่อ โหราศาสตร์ ฯลฯ

#### 4. ผลการวิจัย

จากการจัดระบบยาพื้นบ้านผู้วิจัยพบว่า หมอยาพื้นบ้านได้บันทึกตำรายาไว้ในคัมภีร์ใบลาน ฉบับนี้ถึง 178 ตำรับ โดยสามารถจำแนกกลุ่มโรคหรืออาการของคนป่วยที่หมอยาใช้รักษาได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ตำรับยารักษาโรคไข่ออกตุ่มทั้งมวล พบ 98 ตำรับ
2. ตำรับยาแก้ไข้สันนิบาต พบ 15 ตำรับ
3. ตำรับยารักษาเกี่ยวกับระบบขับถ่าย ช่องคลอด พบ 11 ตำรับ ได้แก่ ยามุตกิต ยาปีสสาวะไม่ออก ยาแก้ปิด
4. ยาเกี่ยวกับสตรีก่อนคลอด ระยะคลอดบุตร หลังคลอดบุตร พบ 16 ตำรับ
5. ยาบำรุงเลือด ยาแก้เลือดขึ้น ยาลงเลือด พบ 6 ตำรับ
6. ยาเกี่ยวกับช่องปาก คอ พบ 11 ตำรับ
7. ยาแก้สะอึก 5 ตำรับ
8. ยาแก้ขี้ดสันหลัง 3 ตำรับ
9. ยาแก้เหงือไม่ออก 1 ตำรับ
10. ยาแก้ฝี 2 ตำรับ
11. ยาแก้คันทะมาลา 5 ตำรับ
12. ยาแก้ลมบ้าหมู 1 ตำรับ
13. ยามะเร็ง (โรคผิวหนัง) 2 ตำรับ
14. ยาแก้ไข้ธรรมดา 4 ตำรับ

ด้านภาษาที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลเป็นภาษาท้องถิ่นร้อยแก้ว ใช้ภาษาที่เรียบง่ายเหมือนกับที่ใช้พูดคุยหรือติดต่อสื่อสารในท้องถิ่น ได้แก่

คำที่ใช้แทนชื่อยา ส่วนมากเป็นชื่อเฉพาะที่ใช้ในท้องถิ่นอีสาน มีบางคำที่ปรากฏการใช้คำเรียกชื่อยาเป็นภาษาไทยมาตรฐาน

ตัวอย่างชื่อยา/สมุนไพรอีสานเปรียบเทียบกับชื่อยา/สมุนไพรภาษามาตรฐาน

ลำดับที่	ชื่อยา/สมุนไพรท้องถิ่นอีสาน	ชื่อยา/สมุนไพรภาษา มาตรฐาน
1	กระจาย	ดาวกระจาย
2	กางของ	ปีบ
3	ก้านตรง	คันทรง
4	ขาม	มะขาม
5	เข้าหมื่น	ขมิ้น
6	เขาฮอ	บอระเพ็ด
7	ซึกา	แตงโมป่า
8	คี่เฟนกลุ่ม	โตไม่รู้ล้ม
9	จวนเครือ	กราวเครือ
10	ซวก	พันชาด
11	ดอกซ้อน	สุพรรณิการ์
12	เตื่อเกียง	มะเดื่อเกลี้ยง
13	ตำนิน	ตำลึง
14	ตุ้ม	มะตูม
15	ถ้อน	หึ่งถ้อน
16	ทัน	พุทรา
17	นาว	มะนาว
18	เบน	ตะขบป่า
19	บูฮา	บูรา
20	ฝี่เสื่อ	คนทีสอ

คำกริยา บอกลักษณะ อาการของการใช้ยา

ส่วนมากคำกริยาที่บอกลักษณะการใช้ยาจะปรากฏเป็นภาษาอีสาน ซึ่งปัจจุบันบางคำไม่ใช่แล้ว ได้แก่

- |             |         |                 |
|-------------|---------|-----------------|
| 1) ฝนดอมกัน | หมายถึง | ฝนเข้าด้วยกัน   |
| 2) ตำตองกิน | หมายถึง | ตำกรองเอาน้ำกิน |

- |                 |         |                      |
|-----------------|---------|----------------------|
| 3) ต้มเขี้ยว    | หมายถึง | ต้มเคี้ยว            |
| 4) ตำโพะหัว     | หมายถึง | ตำพอกหัว             |
| 5) ก้อนเกลือชวด | หมายถึง | ชัต หรือ โรยเกลือใส่ |

### ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ ที่สอดแทรกในตำรายาพื้นบ้าน

ในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตำรายา นอกจากผู้วิจัยจะพบองค์ความรู้ด้านการรักษาโรคประเภทต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นแล้วผู้วิจัยยังพบภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นที่สอดแทรกในตำรายาพื้นบ้านปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อ คือ การที่มนุษย์ยอมรับนับถือหรือเกิดการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความรู้สึกรับรองปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต โดยในตำรายาฉบับนี้พบความเชื่อดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของบุญ – กรรม ในตำรายาจะพบว่า หากชาวบ้านรักษาตามที่หมอยาบอกแล้วกลับไม่หายแสดงว่าคนป่วยคนนั้นมีกรรม ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ยาชุมนุมนี้แก้พยาธิทั้งมวลได้ซุอันแลปลุกกำสุดแล”

(ลานที่ 13 หน้า 2)

คำแปล ยาจำพวกนี้แก้โรคได้ทั้งมวล หากรักษาไม่หายสิ้นสุดกรรมแล

2) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ – ยาม วันที่รักษาแล้วได้ผลดี ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องเป็นวันเพ็ญหรือวันพระ ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ยามี้ลูกเอาฮากไควงฝนทาสายบือแล้วจึงสิกันมีแลให้ทาแต่เดือนออกค้ำ 1 เเท่าถึงเพ็งมีแล”

(ลานที่ 3 หน้า 1)

คำแปล ยามี้ลูกเอารากไควงมาฝนทาสะดือแล้วจึงมีเพชสัมพันธ์กัน ให้ทาตั้งแต่ออกค้ำ 1 เเท่าถึงวันเพ็ญ (วันพระ)

3) ความเชื่อเกี่ยวกับครู เชื่อว่าตัวยายต้องมีค่าครูเพราะมีเจ้าของยา ดังปรากฏในข้อความ

“ยาสันนิบาตอยู่นี้ตั้งคาย ๕ บาท จึงกินดินักแล” (ลานที่ 5 หน้า 1)

พิธีกรรม คือ แบบแผนของพฤติกรรมที่กลุ่มคนในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา และสิ่งที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติที่นั่นส่วนใหญ่มาจากความเชื่อ โดยในตำรายาพบพิธีกรรมปลุกยาโดยการท่องคาถา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง คักดีสิทธิ์ ในตัวยายที่จะนำไปรักษาโรค ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“โอมคะลุก ลุก กุจักปลุกทั้งเค้าไม้แหน กุจักปลุกทั้งแนนไม้เห่า ผู้เจ้ามาห่ม โอมปลุก สัพพะปลุกสวาหับสวาหายพุกพุก อังอิติ ปิดทามัง อังอิติปิดสังคัง อังอิติปิด นะพุทโรชะวะหะ เสกยา ปลุกยาแลใส่บั้ง แล้วจึงเสกเอาออกมา” (ลานที่ 29 หน้า 2)

หรือปรากฏข้อความ “ปลุกยาด้วยคาถาพระเจ้า 5 พระองค์” (ลานที่ 28 หน้า 2)

## 5. การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยผู้วิจัยพบว่า การรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน หรือพืชต่างๆ ที่มีอยู่ ธรรมชาติ ตามท้องถิ่นชุมชน ถือเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษหรือปราชญ์ชาวบ้านได้เรียนรู้และถ่ายทอด องค์ความรู้ดังกล่าวลงในเอกสารใบลานบ้าง สมุดข่อย หรือสมุดไทยดำ ไทยชาวบ้าน โดยใช้ภาษาของ ชาวบ้านหรือภาษาร้อยแก้วที่ใช้ติดต่อกันในท้องถิ่น เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้หรือจดจำของหมอ ยา ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุดารัตน์ ตัณฑะอาริยะ (2548) ซึ่งศึกษาตำรายาแผน โบราณจากสมุดไทยของจังหวัดพังงาโดยระบุว่าภาษาที่หมอยาใช้บันทึกจะเป็นภาษาร้อยแก้วส่วนใหญ่ เป็นภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นแตรกอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าตัวยาที่หมอยาพื้นบ้านนำมาใช้รักษานั้น บางตัวสามารถรักษาโรคได้ หลายชนิด แต่วิธีการนำมาใช้นั้นจะแตกต่างกัน เช่น บางโรคอาจใช้ใบรักษา บางโรคอาจใช้รากรักษา บางโรคอาจใช้แก่นหรือเนื้อไม้รักษา หรือบางโรคอาจใช้เหง้า หรือหัว รักษา เป็นต้น และผู้วิจัยยังพบ ตำรับยาบางประเภทใช้ส่วนประกอบของสัตว์มาช่วยในการรักษา โดยโรคบางชนิดหรืออาการเจ็บป่วย บางประเภท เช่น ไข้อกตุ่ม หรือยาแก้อาการเจ็บคอ สะอึก หมอยาจะมีวิธีการรักษาหรือสร้างตำรับยา ในการรักษาที่หลากหลาย ทั้งนี้อาจเพราะตำรับยาชนิดนี้คนป่วยบางคนอาจรักษาไม่หายจึงต้องพึ่ง วิธีการรักษาจากยาตำรับอื่น เป็นต้น

ถึงแม้ปัจจุบันภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคด้วยสมุนไพรจะไม่ค่อยได้รับความนิยมจากชาวบ้าน มากนัก แต่ผู้วิจัยยังเชื่อว่าองค์ความรู้ทางด้านนี้จะไม่หายไป เนื่องจากการแพทย์แผนปัจจุบันเริ่มให้ ความสนใจเกี่ยวกับสมุนไพรหรือการรักษาโรคแผนโบราณมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากตัวยาสามารถ หาได้ตามท้องถิ่นหรือตามธรรมชาติ ไม่ต้องใช้เงินในการลงทุนในจำนวนมากเพียงแต่ใช้เวลาใน การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมก็สามารถนำองค์ความรู้อันล้ำค่านี้มาใช้รักษาคนในประเทศได้อีกทางเลือก หนึ่ง

## 6. สรุปผลการวิจัย

การบันทึกตำรายาฉบับอักษรธรรมอีสานฉบับนี้แค่เพียงฉบับเดียวแต่ให้องค์ความรู้ด้านการ รักษาโรคของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นได้อย่างหลากหลาย โรคที่ปราชญ์นิยมรักษาคือโรคที่ชาวบ้าน มักจะเป็นกันอยู่เนื่อง ๆ เช่น อาการของไข้ชนิดต่างๆ หรืออาการเจ็บป่วยของสตรีคลอดบุตร ซึ่ง ขณะนั้นการแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้า หมอยาก็สามารถหายามาดูแลรักษาได้อย่างหลากหลาย อาการ ธรรมดาทั่วไปอย่างอาการเจ็บคอ หลายคนในปัจจุบันอาจนึกไม่ถึงว่าสมุนไพรใกล้ตัวหลายชนิดสามารถ บรรเทาอาการเจ็บคอได้อย่างน่าอัศจรรย์



## 7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ควรมีการวิเคราะห์ตัวยาที่ใช้รักษาโรคชนิดเดียวกัน และสรรพคุณของยาพื้นบ้านแต่ละชนิดที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

7.2 ควรมีการศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาด้านหมอยาพื้นบ้านของปราชญ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – ไคราช จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิและบุรีรัมย์

### เอกสารอ้างอิง

คุณช่วย ปิยวิทย์. (2532). ภาษาและคติความเชื่อในตำรายาพื้นบ้านจากวัดบึงตำบลดงโคชัย อำเภอโคกชัย จังหวัดนครราชสีมา. ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

เจริญ ศรีประดิษฐ์. (2542). ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสืออบุด.

สุราษฎร์ธานี : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

บุญเลิศ มรกต. (2536). ความเชื่อในการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค : ศึกษากรณีอำเภอ บ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

ปรีชา อุตระกุล และนฤมล ปิยวิทย์. (ม.ป.ป.). ภูมิปัญญาชาวบ้านนครราชสีมา. ม.ป.ท. : ชมรมภาษาอังกฤษประเทศไทย.

วันดี ญาณไพศาล และคณะ. (2543). “ตำรายาพื้นบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มุมมองที่ต้องพิจารณา”. ใน วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 19 – 20. ฉบับที่ 3.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย : ชุดภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.